

Samostanski sklop Sv. Marcele u Zadru u vrijeme kada je korišten kao vojarna, nacrt iz 1898. god.

Monastery complex of St. Marcella in Zadar at the time when it was used as a barracks, plan from 1898

Marija Stagličić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Još nešto o samostanu Sv. Marcele u Zadru

Izvorni znanstveni rad – Original scientific paper

predan 15. 12. 1998.

O crkvi i samostanu Sv. Marcele u Zadru pisala sam u Petrici-olijevu zborniku,¹ pokušavajući rasvijetliti lokaciju i vrijeme nastanka njegova sklopa. Također je opisan povijesni slijed nadogradnji i proširenja koji je tekao do početka 20. stoljeća. Ovaj mali prilog dopuna je citiranom tekstu s ciljem da se u cijelosti objavi dokumentacijski materijal, posebno onaj koji je kompjutorski obrađen u Institutu za povijest umjetnosti. Spomenuta dokumentacija korisna je za bolje rasvijetljavanje urbanog tkiva grada i sagledavanje nekadašnjih mjerila odnosa među zgradama i ulicama. To je posebno važno za povijesnu jezgru Zadra, koja je u Drugome svjetskom ratu na pojedinim mjestima bila posve uništena.

Sklop crkve i samostana Sv. Marcele pružao se na površini koja je poštivala granice ranije inzule, a podignut je u prvoj četvrtini 16. stoljeća. Tome sklopu treba pridodati i obližnju crkvu Sv. Petra Starog i Andrije, koja je, kao i Sv. Marcela, pripadala crkvenom fondu do početka 19. stoljeća. Ne znamo sa sigurnošću kada je samostanski dio dobio oblik kakav susrećemo na nacrtima iz 19. stoljeća.² Znamo da to nije bilo u 16. stoljeću, jer se iz nacрта koje ovdje donosimo može zaključiti da su u dvorišnom dijelu naknadno podizane zgrade. Zna se da su početkom 18. stoljeća redovnice raspolagale sredstvima za obnovu unutrašnjosti crkve i za podizanje zvonika. Zvonik je podignut između crkve i samostana, na mjestu koje je najvjerojatnije od početka bilo planirano za zvonik. Između dviju zgrada koje se danas dižu na mjestu gdje se nekada nalazila crkva, odnosno samostanski sklop, vidljiv je prazan prostor koji je popunjavao zvonik. Može se pretpostaviti da je u vrijeme gradnje zvonika bio pregrađen i dio samostana, iako se to moglo dogoditi i u 19. stoljeću.

Prema sačuvanim nacrtima iz 19. stoljeća, samostanski sklop se sastojao od tri krila koja su zatvarala malo unutarnje dvorište. Ono je sa tri strane bilo okruženo trijemom od četvrtastih pilona, čiji nejednoliki raspon spljoštenih i polukružnih lukova govori u prilog prevladavanju funkcionalnog oblikovanja nad stilskim oblikovanjem toga prostora. Slični plitki lukovi susreću se na do danas sačuvanim obiteljskim kućama, trijemovi kojih su također nastali u 16. stoljeću. Javlja se jednaki ritam i raspon lukova, tradicionalno oblikovani kapiteli ukrašeni jednostavnim listovima, isto rješenje svodova. Trijem je u klausturu samostana Sv. Marcele bio nadsveden i podijeljen pojasnicama što su se oslanjale na pilone. Doprinos saznanjima o izgledu drugoga kata trijema pruža novopronađeni nacrt iz 1892.³ Na tom potankom crtežu, koji je rađen radi popravka krovista, vide se jadnostavni kameni stupovi dorskih kapitela koji su nosili dio krovista nad drugim katom trijema. Klaustar srušenoga samostana Sv. Marcele u Zadru treba pribrojiti sličnim renesansnim prostorima kao što je dvorište Franjevačkog samostana, odnosno dvorišta sačuvanih obiteljskih kuća.

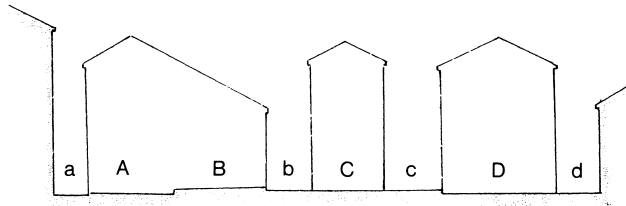
Na nacrtu iz 1828. godine vidi se da je trijem tekao do južnog crkvenog zida, a prekinut je na svom istočnom dijelu. Tu se na nacrtu nalazi dvokatna dvosobna zgrada, koja je u presjeku viša od ostalih dvokatnih samostanskih zgrada, koje uokviruju dvorište i dižu se nad opisanim trijemom. Posve je sigurno da je spomenuta, malo viša zgrada, naknadno podignuta, iako vrijeme njenog podizanja ne možemo odrediti, već samo ograničiti s 1828. godinom. Stoga zaključujemo da je samostansko dvorište izvorno imalo izgled pravokutnika i da je

Sažetak

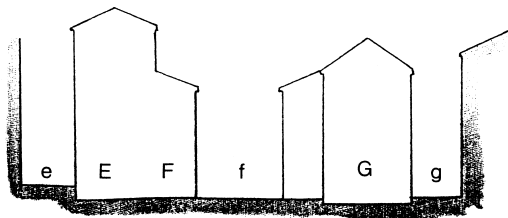
Ovaj prilog dopuna je ranijem tekstu o crkvi i samostanu Sv. Marcele u Zadru. Na temelju novog očitavanja nacрта autorica predlaže da se srušeni klaustar samostana Sv. Marcele pribroji ostalim poznatim zadarskim renesansnim dvorištima. Također ukazuje na to da su u poslijeratnoj obnovi podignute veće zgrade negoli su bile samostanske. Likovni prilog ovoga teksta dopuna je dokumentacijskome materijalu objavljenom u prethodnom tekstu.

Profile

A B


 $\frac{1}{432}$

C D



- a) Via dell' Ospedale (danas Ulica Hrvoja Vukčića Hrvatinića)
- a) *Via dell' Ospedale (now Hrvoje Vukšić Hrvatinić Street)*
- b) Prolaz između crkve Sv. Marcele i samostana
- b) *Passage between the church of St. Marcela and the monastery*
- c) Samostansko dvorište
- c) *Monastery courtyard*
- d) Via del Teatro Vecchio (danas Ulica Jurja Matejeva Dalmatinca)
- d) *Via del Teatro Vecchio (now Juraj Matejev Dalmatinac Street)*
- e) Privatno dvorište
- e) *Private courtyard*
- f) Samostansko dvorište
- f) *Monastery courtyard*
- g) Via S. Antonio (danas Ulica Dalmatinskog sabora)
- g) *Via S. Antonio (now Dalmatian Assembly Street)*

- A) Crkva Sv. Petra Starog i Andrije
- A) *Church of SS Peter the Old and Andrew*
- B) Crkva Sv. Marcele
- B) *Church of St. Marcela*
- C) Sjeveroistočno krilo samostana Sv. Marcele
- C) *Northeast wing of the monastery of St. Marcela*
- D) Jugozapadno krilo samostana Sv. Marcele
- D) *Southwest wing of the monastery of St. Marcela*
- E) Privatne zgrade
- E) *Private buildings*
- F) Jugoistočno krilo samostana
- F) *Southeast monastery wing*
- G) Sjeverozapadno krilo samostana
- G) *Northwest monastery wing*

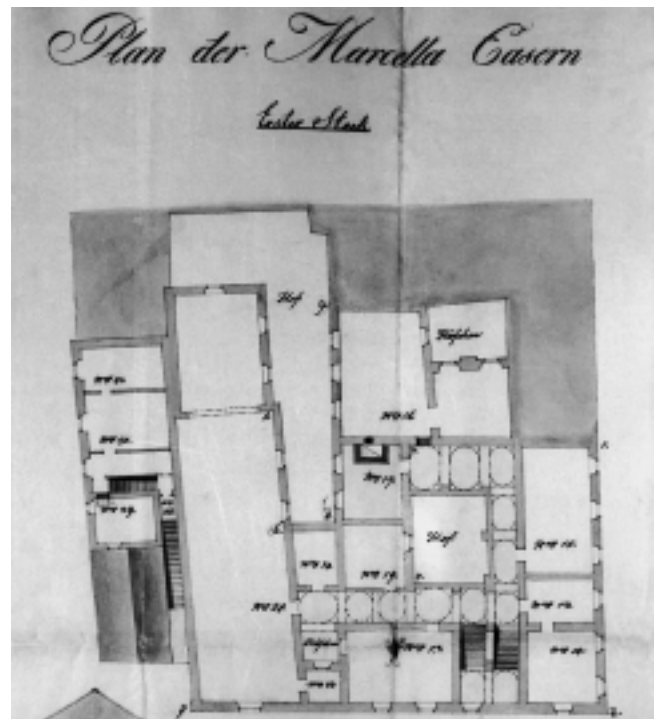
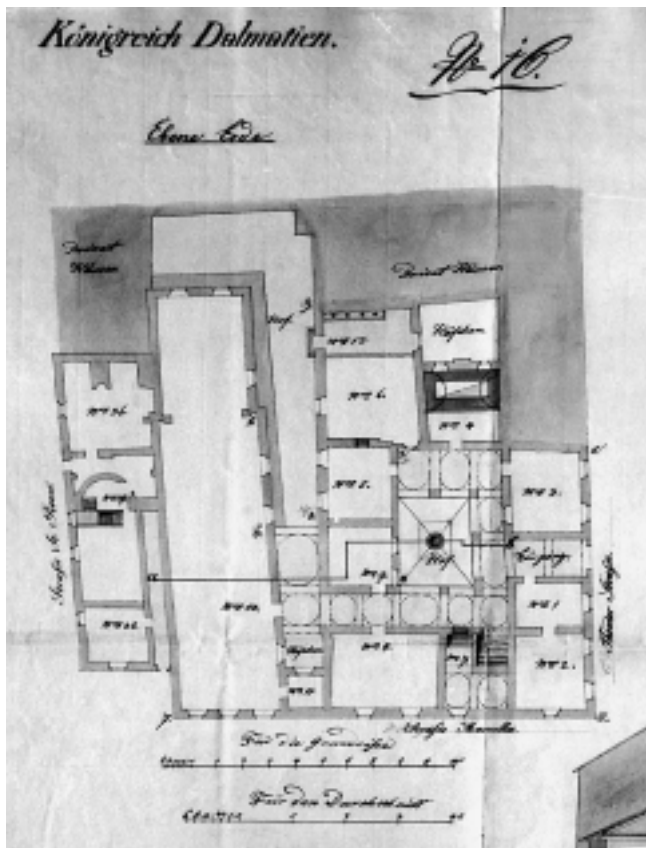
Presjek kroz ulice, prema nacrtu iz 1897. god.

Section through the streets, according to the plan from 1897

bilo dvostruko veće od onoga što je prikazano na nacrtu iz 1828. godine. Ono je sa četiri strane bilo okruženo svedenim trijemom, a samostanske zgrade tekle su u obliku slova L zatvarajući ugao prema postojećim ulicama. Samostanu je pripadao i prostor južno od opisanog trijema. Prema istome nacrtu, tu su se nalazile trokatne zgrade, a u tlocrtu je prikazana i jedna nadsvedena podrumna prostorija. Je li taj dio samostana u početku predstavljao gospodarski vrt, odnosno povrtnjak, iz tlocrta se ne može očitati. Možemo samo zaključiti da je samostanski sklop postupno rastao i mijenjao se. Bio je smješten na rubu stambenog bloka, koji su pod pravim kutom zatvarale ulice Calle Sta Marcella (danas Ulica Dalmatinskog sabora) i Calle del Teatro (danas Ul. J. Matejeva Dalmatinca), dijelovi nekadašnjeg carda i decumanusa.

Među nacrtima s kraja 19. stoljeća zanimljiv je presjek koji pokazuje odnos između širine ulica i visine zgrada.⁴ Taj

presjek kroz blok zgrada koje su zauzimale prostor od crkve Sv. Petra Starog do južnog krila samostana Sv. Marcele nastao je u vrijeme kada je samostan već bio nadograđivan, a veći dio zgrada narastao je u visinu. Ukupna visina zgrada, u odnosu na tadašnje, a i današnje ulice u tom dijelu grada bila je malo niža od zgrada koje se danas dižu na istome mjestu. Na samom kraju 19. stoljeća obiteljska kuća koja je s južne strane graničila sa samostanom Sv. Marcele narasla je od jednokatnice do visine trokatnice.⁵ I u ranijim razdobljima zgrade su na zadarskom poluotoku postupno osvajale prostor dižući se u visinu. Ipak, na razmeđu 19. i 20. stoljeća dosegle su vrhunac penjući se do visine četverokatnice. Sklop samostana Sv. Marcele nije prelazio visinu dvokatne zgrade; jedino je u 19. stoljeću površinski manja zgrada, s južne strane klaustera, bila podignuta do visine trećega kata.

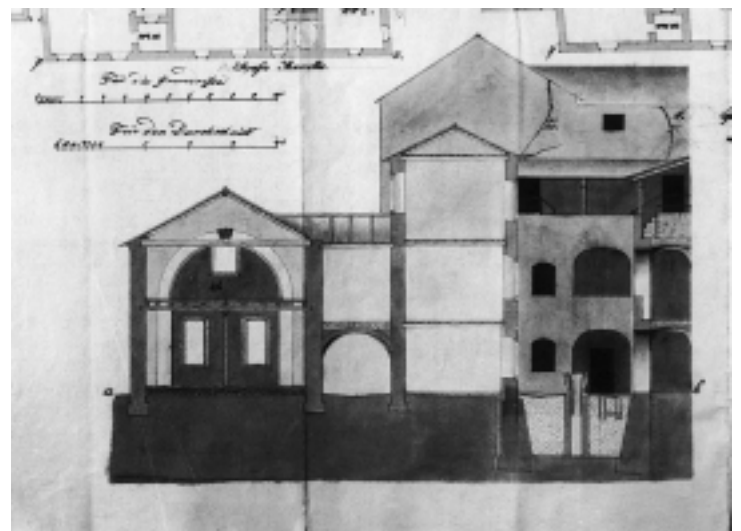
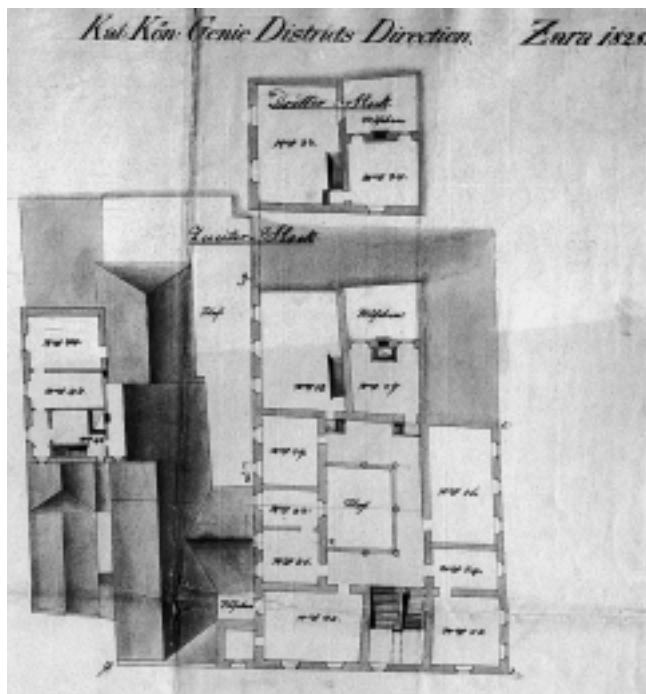


Tlocrt prvog kata crkve Sv. Petra Starog i Andrije, Sv. Marcele i istoimenog samostana, 1828. g.

First floor plan of the church of SS Peter the Old and Andrew, St. Marcella and the monastery of the same name, 1828

Tlocrt prizemlja crkve Sv. Petra Starog i Andrije, Sv. Marcele i istoimenog samostana, 1828. g.

Ground floor plan of the church of SS Peter the Old and Andrew, St. Marcella and the monastery of the same name, 1828

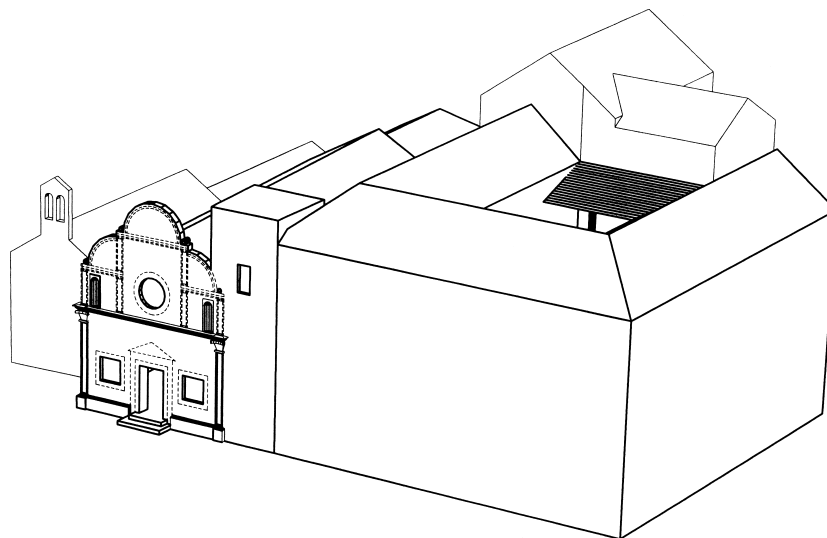


Poprečni presjek kroz crkvu i samostan Sv. Marcele, 1828. g.

Cross-section through the church and monastery of St. Marcella, 1828

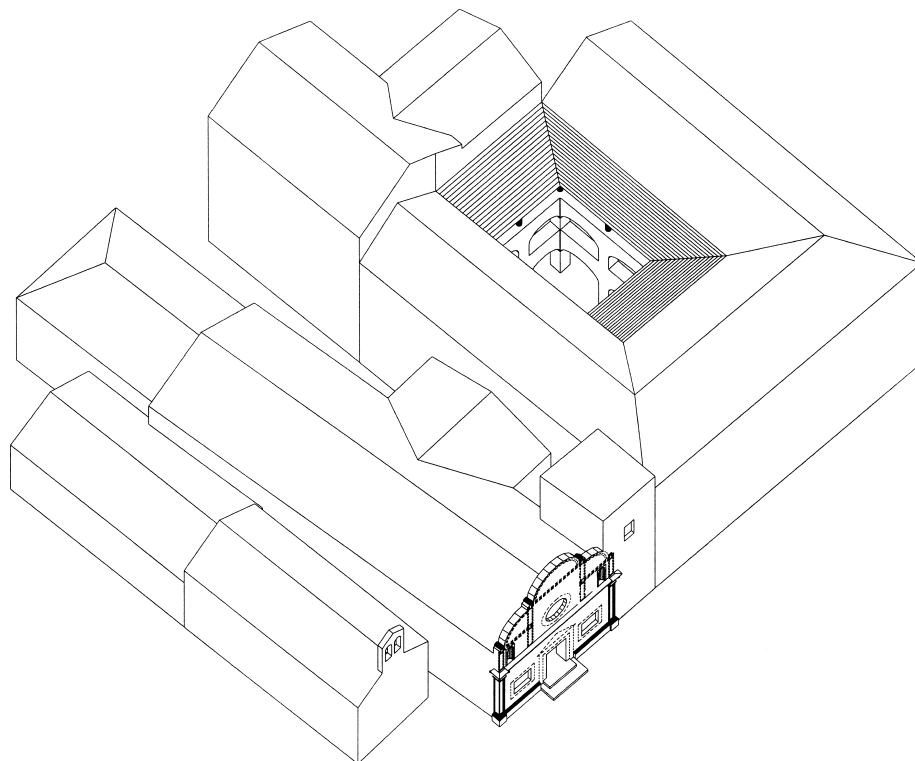
Tlocrt drugog kata crkve Sv. Petra Starog i Andrije, Sv. Marcele i istoimenog samostana, 1828. g.

Second floor plan of the church of SS Peter the Old and Andrew, St. Marcella and the monastery of the same name, 1828



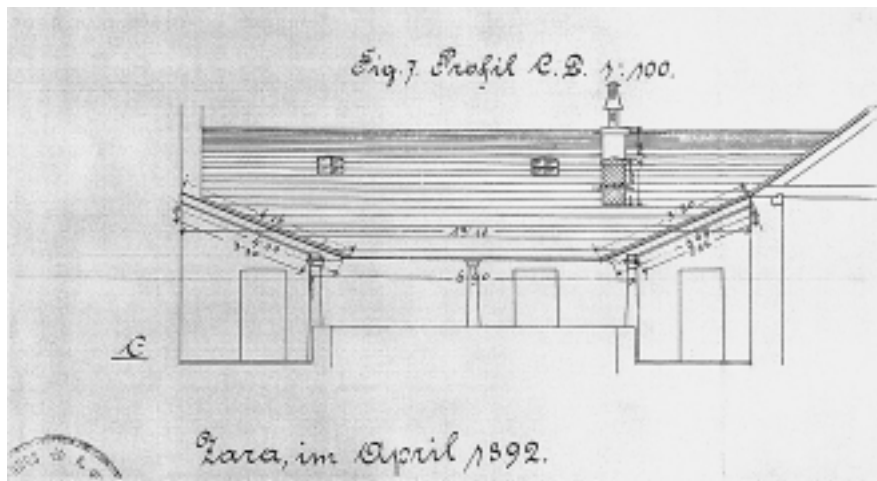
Pogled na blok zgrada sa zapada. Istaknutom crtom označeni su obrisi crkve i samostana Sv. Marcele. (Izradila dipl. ing. arh. I. Valjato Vrus)

View of the block of buildings from the west. The prominent line marks the outlines of the church and monastery of St. Marcela. (Made by the architect I. Valjato Vrus)



Pogled odozgo na crkvu i samostanski trijem Sv. Marcele. (Izradila dipl. ing. arh. I. Valjato Vrus)

View of the church and the monastery cloister of St. Marcela from above. (Made by the architect I. Valjato Vrus)



Presjek drugoga kata trijema samostana Sv. Marcele, nacrt izrađen 1892. god.
Second floor section of the monastery cloister of St. Marcela, plan made in 1892

Bilješke

1

M. Stagličić, *Crkva i samostan Sv. Marcele u Zadru*, Petriciolijev zbornik II, Split, 1996, str. 187–204.

2

Mislim na nacrt iz 1828. godine, koji se čuva u Državnom arhivu u Zagrebu, sign. K VII i 186.

3

Povijesni arhiv Zadar (dalje PAZd), spisi Zadarskog općinskog arhiva, 1900. g., sv. 801–1700, br. 808. Amalia de Vidović, Stjepan Bakić i Blaž Radaković traže dozvolu za preoblikovanje državne zgrade bivše vojarnje Sv. Marcele za potrebe Hrvatske gimnazije.

4

PAZd, spisi Pokrajinskog školskog vijeća, sv. 108. Presjek kroz ulice načinjen je na nacrtu iz 1897. godine, koji je izradila vojna komisija.

5

PAZd, spisi Zadarskog općinskog arhiva 1898. g., sv. 2500–3200, br. 2825. Vlasnik L. Kiswarday je podigao II. i III. kat svoje kuće smještene kraj vojarnje Sv. Marcele, u Ulici Teatro Vecchio br. 256.

Summary

Marija Stagličić

A Few More Words about the Monastery of St. Marcela in Zadar

This contribution is an addition to the earlier text on the church and the monastery of St. Marcela in Zadar. Based on the new plan reading the author proposes that the torn down cloister of the monastery of St. Marcela be added to the other known Renaissance courtyards in Zadar. She also points out that buildings larger than the former monastery buildings were erected in the post-war renewal. The visual contribution to this text is an addition to the documentation material published in the previous text.